

Nina Liljeqvist, Magnus Blomgren*

Riksdagspartierna och EU: en svag demokratisk länk

Sammanfattning

I denna analys granskas de svenska riksdagspartiernas förmåga att skapa en folklig förankring för den förda EU-politiken. För detta syfte kartläggs först EG-/EU-rättens betydelse i svensk lagstiftning. Utvecklingen över tid såväl som över politikområden jämförs. Förekomsten av EG-/EU-regler i svensk lagstiftning ökar tydligt från och med början på 1990-talet, och skillnaderna mellan olika politikområden är dessutom stora och växande. Vissa områden, såsom jordbruk, miljö och handelsfrågor, har blivit starkt påverkade av EG-/EU-rätten, medan exempelvis kultur och skola inte har det. Detta bör påverka hur partierna arbetar med olika områden i och utanför riksdagen. Därefter undersöks i vad mån riksdagspartierna i sina nationella valmanifest lyfter fram frågor som relaterar till EU. EU-dimensionen börjar nämnas i allt högre utsträckning i samband med folkvalröstningen om svenskt EU-medlemskap 1994, men därefter tillägnas EU allt mindre utrymme. Avslutningsvis studeras EU:s påverkan på den interna partipolitiska arenan. Även på denna punkt förblir partier tämligen passiva inför den politiska verklighet som EU-medlemskapet bjuder. Den sammantagna analysen pekar således på att partierna i flera avseenden brister i sin grundläggande funktion att utgöra en länk mellan medborgaren och de politiska beslutsfattarna. Slutligen framhålls några åtgärder som skulle kunna förbättra denna situation.

1 Inledning

Sverige har varit medlem i Europeiska unionen i snart ett kvarts sekel. Inför EU-inträdet den 1 januari 1995 fanns det stora förhoppningar om att politikerna skulle få nya påverkansmöjligheter och att förmågan att hantera gränsöverskridande problem skulle förbättras. Denna analys har inte till uppgift att värdera i vilken utsträckning så har skett. Däremot ska vi diskutera hur det demokratiska systemet har påverkats av den politiska processen inom EU. Denna aspekt har ägnats avsevärt mindre uppmärksamhet i den offentliga debatten, men desto mer i den akademiska. Diskussionen har präglats av olika syn på den representativa demokratis funktionssätt så som den fastslås i regeringsformen,

men också av helt skilda synsätt på hur verkligheten faktiskt gestaltar sig. Man kan sammanfatta diskussionen med följande fråga: har riksdagen något egentligt inflytande över regeringen och i så fall, är det önskvärt?

I den analys vi presenterar här är grundfrågan något annorlunda. Här handlar det mindre om riksdagens uppgift att kontrollera regeringens agerande på EU-nivå och mer om de fundamentala aktörerna i denna process, nämligen de *politiska partierna*. Den klassiska rollen för partier är att organisera olika intressen, utse politiska ledare och formulera olika alternativ. Utöver detta är partierna avgörande för det

* Nina Liljeqvist är filosofie doktor i statsvetenskap. Hon disputerade vid European University Institute (EUI) i Florens, Italien, och hennes forskningsintresse rör demokrati och europeisk integration, särskilt vad som händer i skärningspunkten mellan europeisk och nationell politik. För närvarande arbetar hon som föredragande vid riksdagsförvaltningen. Magnus Blomgren är docent i statsvetenskap vid Umeå universitet vars forskningsintresse rör politisk representation och politiska partier i flernivåsystem.

politiska styret i en representativ demokrati. Det är mellan partierna som kompromisser formas och ledarskapet manifesteras. Visserligen varierar rollen för partier i olika politiska system, men någon form av partipolitisk organisering har fått en oundgänglig roll i modern representativ demokrati. De politiska partiernas förmåga att uppfylla dessa roller har emellertid ifrågasatts under de senaste decennierna. Inte minst gäller det partiernas sätt att hantera EU-politik, vilket är temat för denna analys.

2 Olika bilder av de politiska partiernas förmåga att hantera EU-frågor

För närvarande råder det olika uppfattningar inom parti- och parlamentsforskningen kring hur effektiva de politiska partierna är att utgöra motorn i den politiska debatten, det vill säga förmågan att utgöra meningsfulla alternativ för den politiska debatten och att utgöra verktyget för ansvarsutkrävande.

Den ena positionen i denna diskussion bygger på argument för att avståndet mellan de politiska beslutsfattarna och medborgarna har ökat under de senaste trettio åren. I boken *Ruling the Void* (2013) skriver den kanske mest namnkunnige på området, den tyvärr framlidne statsvetaren Peter Mair, att det handlar om två huvudsakliga tendenser. För det första att partierna inte längre behöver medborgare för att bedriva politik och för det andra att skillnaden mellan partierna blir allt otydligare: "... avståndet mellan partiorganisationer och väljare har ökat, medan skillnaderna mellan partierna har minskat"¹ (Mair 2013, 83, egen översättning). Det är djupa samhällsekonomiska förändringar som lett till att ideologiska konflikter minskat över tid, och partierna i den breda mittfåran har därmed fått ett starkt gemensamt incitament att bevara den rådande ordningen.

Den ibland starka polarisering vi kan se i den politiska debatten är därför inget annat än en chimär, eller som Mair skriver: "... det finns allt mindre att välja mellan i policytermer, vilket tyder på att den politiska konkurrensen alltmer handlar om en opposition inriktad på form snarare än innehåll"² (Mair 2013, 68, egen översättning)². Bland annat av denna anledning går det att tala om en urholkning av den liberala demokratin.

Även om EU inte är den bakomliggande orsaken till denna urholkning av demokratin, så förstärker den europeiska in-

tegrationen denna tendens på flera olika sätt, inte minst då nya former för beslutsfattande radikalt ändrar de politiska partiernas förutsättningar. Till viss del har de nya formerna *direkta* konsekvenser för hur partier arbetar, men framför allt har de en *indirekt* effekt på partiernas möjligheter att representera sina väljare. Partiernas förmåga att representera har begränsats på tre olika sätt (Mair 2006, 159):

- För det första har *antalet politiska områden* som partierna kan påverka begränsats. Detta bottnar i att politik i allt högre grad utformas i nya komplexa former på EU-nivå. Här förbinder sig regeringar till långsiktiga kompromisser som sedan är svåra att påverka. Detta leder i sin tur till att både regering och opposition i praktiken försvarar den rådande situationen.
- För det andra har *antalet politiska verktyg* som partier har till sitt förfogande begränsats. Detta beror bland annat på att beslutskompetens flyttats från de nationella politiska församlingarna till institutioner bestående av experter (både på EU-nivå och på nationell nivå), vilket i förlängningen betyder att partierna är mer begränsade när de vill föreslå policyförändringar.
- För det tredje har EU-rättens företrädare begränsat *partiernas politiska repertoar*. Det är helt enkelt rättsligt omöjligt att vidta vissa åtgärder eftersom de exempelvis kan komma att störa någon av de fyra friheterna på den inre marknaden.

Den andra positionen i denna diskussion bygger på uppfattningen att problemen inte är så allvarliga som Mair med flera hävdar. En rad empiriska studier av arbetet i riksdagen pekar på att partierna inte blir mer lika varandra och att konfliktnivån inte höjts, åtminstone är den lika hög som tidigare. Statsvetarna Loxbo och Sjölin (2016) visar i en studie om samarbetsmönstren i riksdagen mellan 1970 och 2014 att konfliktmönstren snarare ökar än minskar. När det gäller specifikt EU-frågor har det gjorts ett par studier som pekar på att det finns en tydlig opposition i riksdagen och att det sker en omfattande diskussion mellan partierna, inte minst i EU-nämnden (Loxbo 2014; Karlsson, Mårtensson och Persson 2018).

Vi vill med denna analys ge vårt bidrag till denna diskussion. För oss handlar det dock mindre om vilket inflytande riksdagen bör ha över regeringen i EU-relaterade frågor eller i vad mån det finns en levande EU-diskussion innanför riksdagens väggar. Huvudfrågan i denna analys är istället:

¹ "... party-voter distances have become more stretched, while party-party differences have shrunk" (Mair 2013, 83).

² "... there is less and less choice in policy terms, suggesting that political competition is drifting towards an opposition of form rather than content" (Mair 2013, 68).

I vilken utsträckning förmår politiska partier utgöra den för demokratin fundamentala länken mellan medborgare och politiska makthavare när det gäller frågor som beslutas på EU-nivå? I vårt försök att besvara denna fråga fokuserar vi på svenska förhållanden, och med hjälp av etablerad kunskap och ny empiri kopplar vi vår analys till tre arenor: 1) den offentliga arenan, 2) den parlamentariska arenan och 3) den interna partiarenan. Givetvis hänger dessa tre arenor tätt ihop, men det är fruktbart att separera dem i syfte att tydliggöra analysen.

3 EU-lagstiftningens ökade betydelse för den nationella demokratin

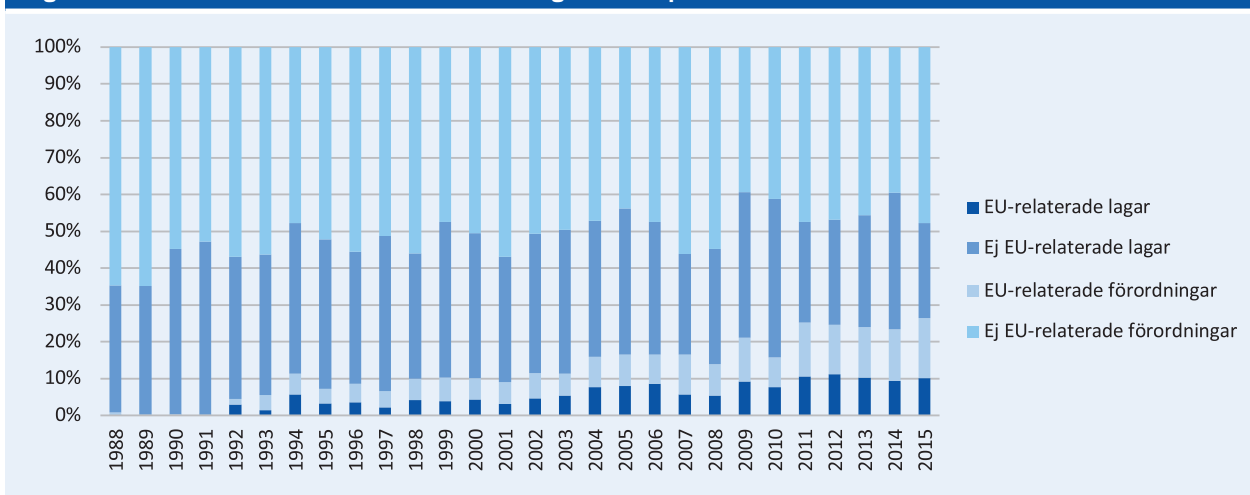
Vi tar oss an denna analys med vetskap om att det svenska politiska systemet alltmer präglas av beslutsfattande på EU-nivå. I Nina Liljeqvists (2018) avhandling, *The asymmetric impact of Europe on national parliaments – the Swedish case*, undersöker hon bland annat hur andelen författningar publicerade i svensk författningssamling (SFS) som innehåller någon referens till EG-/EU-rätten har utvecklats under perioden 1988–2015.³ Analysen visar att i slutet av 1980-talet, således innan Sverige blev medlem i Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) och sedermera EU, innehöll mindre än 0,5 procent av den årliga mängden författningar någon typ av referens till EG-/EU-regler. Under 2015 var motsvarande siffra dryga 26 procent. Hennes analys visar även att från den tidpunkt då Sverige blev medlem i EU 1995 fram till 2015 kan vi se en närmast linjär tillväxt av

lagstiftning som på ett eller annat sätt är präglad av EG-/EU-rätten.

Detta resultat visar att beslut på EU-nivå är mycket påtagliga på den nationella nivån. Således är det viktigt att ställa sig frågan hur riksdagen och de politiska partierna arbetar med frågor som involverar EU? Resultaten som presenteras i figur 1 nedan är den *totala* andelen författningar som innehåller referens till EG-/EU-rättsliga regler, men variationen är betydande när vi bryter ned resultaten över politikområden. Fram till och med EU-inträdet var gemenskapsrättens närvaro i svensk lagstiftning någorlunda jämnt fördelad över politikområden. EES-medlemskapet innebar att svenska rättsnormer närmade sig EG-rätten inom de flesta områden, det vill säga inte bara inom tullväsendet och handel utan även inom migrations-, arbetsmarknads- och socialfrågor, till följd av den fria rörligheten.

Under 90- och 00-talen utvidgas EU:s befogenheter radikalt inom vissa politikområden, som miljö, jordbruk och transport, medan andra områden som kultur och utbildning förblir relativt oberörda av harmonisering. Framförallt Maastricht- och Lissabonfördragen utvecklade unionens så kallade *beslutandekompetens* avsevärt. Dels fick EU rätt att vidta lagstiftningsåtgärder på många fler politikområden, dels blev beslut med kvalificerad majoritet norm i ministerrådet. Denna utveckling av EU:s befogenheter innebär att skillnader mellan politikområden har blivit mer betydande

Figur 1 Andelen EU-relaterade författningar som publicerats i SFS 1988–2015 (N=41573).

³ Följande fyra kategorier av söktermer har inkluderats i analysen för att identifiera huruvida en författning är påverkad av EU-rätten eller ej: 1) referens till fördragets domän, det vill säga EKSG, Euratom, EEG, EG och EU, 2) referens till CELEX, 3) referens till EG:s/EU:s officiella tidning, det vill säga EGT och EUT, 4) referens till EG:s/EU:s fördrag, institutioner eller myndigheter.

över tid. I till exempel jordbruks- och miljöfrågor är den sammantagna andelen författningar 1988–2015 som innehåller någon typ av referens till EU-rätten cirka 30 procent (se vidare figur 2). Detta ska jämföras med författningar inom exempelvis utbildning där motsvarande andel uppgår till enbart 3 procent. Denna skillnad accentueras dessutom över tid. Tittar vi på den senare delen av den undersökta perioden (2015) innehöll hela 58 procent av alla jordbruksrelaterade författningar någon form av referens till EU-rätten, medan motsvarande siffra inom utbildningsområdet var dryga 4 procent. Givet denna utveckling, och givet vår utgångspunkt att partier ska utgöra länken mellan medborgare och beslutsfattare, borde vi förvänta oss att partierna blir alltmer aktiva i EU-relaterade frågor över tid. Huruvida detta är fallet ska vi analysera i de delar som följer. Vi tittar på hur partierna diskuterar EU i sina valmanifest och i medier (den offentliga arenan), i riksdagen (den parlamentariska arenan) samt inom partierna (den interna partiarenan).

4 EU i medierna och i partiernas valmanifest

Det är på den offentliga arenan som politik presenteras och debatteras. Utan en sådan aktiv process är det svårt för partierna att utmejsla en position, och än svårare för väljare att ta ställning till vilket alternativ de föredrar. Hur ser det då ut när det gäller EU-relaterade frågor? I en utredning om hur EU-frågor diskuteras i olika delar av det svenska samhället är slutsatsen nedslående (Strömvik 2016). EU diskuteras sällan och den mediala rapporteringen kring EU är mycket begränsad. När EU-relaterade frågor lyfts fram i det offentliga rummet handlar det mycket sällan om skiljelinjer mellan olika politiska alternativ utan om frågor där Sverige (som land) är i konflikt med andra länder eller med EU-systemet. Denna bild bekräftas också i mer djuplodande studier som vi själva varit delaktiga i.

Ett sätt att besvara frågan i vad mån EU-politiken politiseras i det offentliga rummet är att titta på i vilken utsträckning partierna profilerar sig kring dessa frågor, det vill säga *om* – och i så fall *när* och *hur* – partierna pratar om EU. En typisk plattform för partiernas samlade politik är deras valmanifest. Det är här partierna visar sina prioriteringar inför allmänna val och om EU-frågorna är av central betydelse borde det komma till uttryck i dessa texter. Det vi frågar oss är följande: 1) har närvaron av EU i partiernas valmanifest ökat på samma sätt som närvaron av EG-/EU-regler gjort i svensk lagstiftning? och 2) i de fall partierna pratar om EU, är det inom samma politikområden där EU har en faktisk påverkan på svensk lagstiftning?

Liljeqvist (2018) analyserar hur ofta EU (och relaterade termer) nämns i de svenska riksdagspartiernas valmanifest under perioden 1976–2010. Sammanlagt 61 valmanifest presenterades av de nio partier som tog sig in i riksdagen vid ett eller flera tillfällen under denna period.⁴ Utifrån resultaten av denna analys (se tabell 1 nedan) kan vi dra två generella slutsatser: dels nämns EU ytterst sällan i riksdagspartiernas valmanifest, dels planar den uppgång vi kan notera i början av 90-talet ut efter hand. EG alternativt EU omnämns oftare i partiernas manifest inför valen 1991 och 1994, det vill säga i samband med EES-inträdet och folkomröstningen om EU-medlemskapet, men de nämns alltså i allt mindre utsträckning under senare år. Således följer inte partiernas hantering av EU-relaterade frågor den påtagliga ökningen av EU-relaterad lagstiftning som vi såg ovan i figur 1.

Om EU nämns i partiernas manifest handlar det dessutom inte om hela den bredd av frågor som EU i rättslig mening faktiskt påverkar. Snarare tyder resultaten på att när partier talar om EU i sina valmanifest handlar det (fortfarande) om *EU-integrationen* som sådan och huruvida Sverige ska delta

Tabell 1 Den sammantagna andelen politiska argument med någon referens till EG/EU (N=14537).

	1976	1979	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010
EG-/EU-referenser	0	0,1	0,1	0	1,3	5,5	8,1	6	4,6	3,2	3,5

⁴ Dessa 61 manifest innehåller sammanlagt 14 537 så kallade ”semi-sentences” – eller politiska argument – som har kodats på samma sätt som lagstiftningsmaterialet som presenterades ovan, det vill säga utifrån vilket politikområde de berör och huruvida de innehåller någon referens till EG/EU eller ej. Följande tre kategorier av söktermer har inkluderats i analysen för att identifiera referenser till EG/EU i de politiska argument som presenteras i valmanifesten: 1) uttryckliga referenser till de konstitutionella aspekterna av Sveriges medlemskap eller icke-medlemskap i EG/EU/EMU, såsom folkomröstningar och ratificering av fördragen, 2) uttryckliga referenser till EG:s/EU:s institutioner och myndigheter, och 3) uttryckliga referenser till EG:s/EU:s förda politik såsom den gemensamma jordbrukspolitiken (GJP).

eller inte, det vill säga frågor av konstitutionell karaktär och inte politiska sakfrågor. Detta står i stark kontrast till det inflytande som EG-/EU-rätten haft på svensk lagstiftning. För att tydliggöra denna kontrast redovisas i figur 2 å ena sidan andelen EG-/EU-relaterad lagstiftning, å andra sidan andelen politiska argument som omnämns i valmanifesten kring EG/EU, för 21 politikområden. I fråga om lagstiftning är det miljö- och jordbruksfrågor som främst innehåller EU-rättsliga regler. Men EU-rätten har även stor påverkan på författningar inom områdena internationell handel, energi, utrikespolitik, transport, bank och finans samt migration. Om vi sedan tittar på vilka sakfrågor partierna knyter till EG/EU är det i egentlig mening endast utrikeshandel (40 procent) och jordbruk (16 procent) som partierna uttryckligen associerar till EU. Detta är också rimligt med tanke på att dessa områden är synnerligen EU-styrda. Samtidigt väcker det frågan i vad mån partierna förmår erbjuda väljare olika alternativ kring dessa frågor, eftersom det finns ett relativt litet manövreringsutrymme kvar för partierna att strida kring dessa frågor.

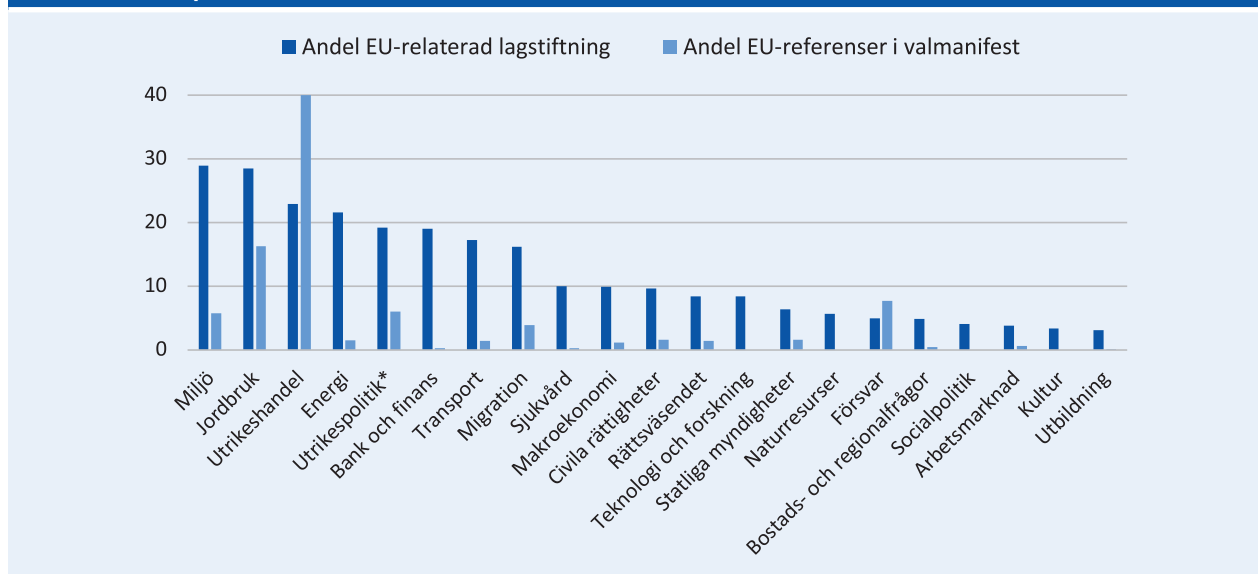
Det kanske mest slående resultatet är att partierna inte alls diskuterar en rad områden som i hög grad är påverkade av EU. Inte minst rör det områden där det inte är helt givet vad EU-gemensamma beslut skulle kunna innebära för svensk del (till exempel migrationsfrågor) liksom sådana

frågor som partier gärna vill framställa som en ”exklusiv nationell kompetens” (till exempel arbetsmarknads- eller socialförsäkringsfrågor). Trots att EU:s beslutskompetens ökat på en rad områden så undviker alltså partierna den politiska diskussionen i sina valmanifest.

Samtidigt är det mycket komplicerat att fånga en politisk debatt. Det är möjligt att partierna pratar EU-politik på andra arenor än i valmanifesten, till exempel i medierna. De studier som tittar på just detta visar emellertid att partierna är mycket passiva även här. I en jämförande studie av hur mycket partier i sex medlemsstater (varav Sverige är en) talar om EU i ledande massmedier under nationella valkampanjer åren 1970–2010 kan vi lära oss att förekomsten av debatt är som absolut lägst i Sverige. Författarna drar slutsatsen att Sverige är det land där ”Europa” enbart var en reell fråga under tidigt 1990-tal när medlemskapsdebatten var som intensivast (Grande och Hutter 2016, 102).

I en annan jämförande studie av fyra medlemsstater (varav Sverige är en) undersöker Hellström och Blomgren (2016) när partierna talar om EU. Slutsatsen är att partier i samtliga inkluderade länder i första hand pratar om EU i situationer där de är internt splittrade och där väljarkåren är splittrad i frågan. I övriga fall, till och med när partierna är starkt eniga, undviker man i stort frågan.

Figur 2 Andelen EU-relaterad lagstiftning 1988–2015 och politiska argument i riksdagspartiernas valmanifest som innehåller någon referens till EG/EU 1984–2010* över politikområden.

* Notera att EU-konstitutionella frågor såsom medlemskap i EU och EMU inte är inkluderade i denna graf samt att medelvärdena baseras på något olika tidsperioder. För lagstiftning gäller medelvärdet perioden 1988–2015 och för valmanifest gäller medelvärdet perioden 1984–2010.

De samlade slutsatserna av dessa studier är att partierna inte är särskilt effektiva i sin funktion att på den offentliga arenan presentera alternativa linjer i EU-politiken. Vi kan inte heller se att den förmågan eller viljan ökar, givet att andelen EU-relaterad lagstiftning ökat påtagligt under den period som Sverige varit medlem. Vi ser en ökning i partiernas försök att politisera EU i samband med folkomröstningarna inför medlemskapet i EU (1994) och därefter EMU (2003), men som sagt handlar det först och främst om konstitutionella frågor som diskuteras i termer av ja eller nej till integrationsprojektet snarare än om politiska sakfrågor. Endast vissa sakfrågor och då främst utrikeshandel associerar riksdagspartierna till EU, vilket står i kontrast till den ökande andel svenska författningar som innehåller någon referens till EU-regler, vilket vi såg i figur 1. Enkelt uttryckt kan man därmed säga att europeiseringen av den *partipolitiska debatten* inte alls hänger samman med europeiseringen av *lagstiftningen*.

5 EU och partiernas arbete i riksdagen

I nästa steg undersöker vi hur partier anpassar sig till europeiseringen på den *parlamentariska* arenan, det vill säga i riksdagsarbetet. En stor majoritet av tidigare studier om EU:s påverkan på nationella parlament har fokuserat antingen på de konstitutionella rättigheter som parlamenten tillskansat sig till följd av EU-medlemskapet (inklusive subsidiaritetskontrollen) eller på parlamentens kontroll av regeringens agerande på EU-nivå. Vad gäller det senare forskningsfältet har studier först och främst fokuserat på vad som händer i EU-nämnden (se exempelvis Hegeland 2006). Inte sällan har detta organs styrka setts som ett mått på det nationella parlamentets styrka i EU-frågor överlag. EU-nämnden utgör givetvis en fundamental komponent i riksdagens möjlighet att kontrollera regeringens agerande på EU-nivå. Vi förespråkar emellertid ett bredare fokus. Vi anser att EU:s inflytande över riksdagsarbetet inte går att begränsa till EU-nämnden. Dessutom vänder vi oss emot tendensen att hantera nationella parlament som *en* enhet och därmed inte tydliggöra att dessa institutioner har olika roller att spela beroende på politikområde.

I sin avhandling argumenterar Liljeqvist (2018) för att riksdagen har blivit en alltmer uppdelad institution. Politikområden – och därmed även de olika fackutskottet – befinner sig i alltmer skilda kontexter med radikalt olika lagstiftningsprocesser till följd. Som diskuteras ovan råder *status quo* i vissa frågor medan andra politikområden knyts allt närmare EU-rätten. Av denna anledning talar Liljeqvist om att EU har en *asymmetrisk* påverkan på riksdagens arbete. Detta är en avgörande faktor för vad vi ska förvänta oss av riksdagen som institution och även av våra folkvalda.

Med hjälp av statistiskt material och intervjuer med ledamöter och tjänstemän inom riksdagsförvaltningen visar Liljeqvist (2018) hur olika riksdagsarbetet ser ut från ett utskott till ett annat. Två utskott som kan sägas representera varandras motsatser är kulturutskottet och miljö- och jordbruksutskottet. Kulturutskottets beredningsområde är kultur-, idrotts- och ungdomsfrågor, vilka är typexempel på frågor som (fortfarande) beslutas utifrån parlamentarismens logik, det vill säga att regeringen lägger lagstiftningsförslag som riksdagen har att behandla. Beslutandekompetensen över dessa frågor ligger alltså fortfarande på den nationella nivån och det är ovanligt att lagstiftning initieras någon annanstans. Den politiska agendan sätts således av den svenska regeringen, inte av Europeiska kommissionen. I dessa frågor förfogar riksdagspartierna över samma politiska repertoar och samma verktyg som tidigare, för att använda Mairs resonemang. De politiska partierna har därmed möjlighet att både initiera debatt och att (förhållandevis fritt) föreslå lagstiftningsåtgärder. Ledamöterna själva är tämligen väl medvetna om sin relativa avskildhet från EU-arbetet, och i de få fall utskottet tillsänds EU-dokument behandlas dessa tämligen *reaktivt*. Det som kommer från EU inom kultur-, ungdoms- och idrottsfrågorna är nämligen sällan vare sig politiskt kontroversiellt eller förpliktigande för den nationella nivån. Kultur är med andra ord inte en "EU-fråga" utan ett område där de nationella parlamenten bestämmer hur politiken ska se ut. Av denna anledning menar Liljeqvist (2018) att det på många sätt råder "*business as usual*" för ledamöterna i kulturutskottet.

Ledamöterna i miljö- och jordbruksutskottet befinner sig i diametralt motsatt situation. Detta blir särskilt tydligt om vi tittar på jordbruksfrågor. Som nämndes i samband med figur 1 innehöll en klar majoritet (58 procent) av de jordbruksrelaterade författningar som publicerades i SFS 2015 referenser till EU-rättsliga regler. Lissabonfördraget ger EU exklusiv rätt att besluta i en rad frågor på jordbruksområdet. För riksdagsledamöterna innebär detta att initiativen till lagstiftning varken kommer från riksdag eller regering utan från Bryssel. Det är på EU-nivå och inte på nationell nivå som frågan har väckts, utretts och remissbehandlats. Denna exklusiva rätt spillar dock över på andra frågor inom jordbruksområdet där kompetensen egentligen är delad. Således krymper Sveriges självständighet i takt med att EU vidtar lagstiftningsåtgärder. Vidare måste hänsyn tas till de grundläggande principerna för den inre marknaden på samtliga politikområden. Därtill bör man komma ihåg att de senaste fördragen radikalt har utökat antalet frågor som beslutas i rådet med kvalificerad majoritet, och att EU-lagstiftning i allt högre grad utformas som stora paketförordningar snarare än som detaljerade direktiv, vilket var fallet på 90-talet

(Kardasheva 2013). Eftersom förordningar har direkt effekt och därför inte behöver införlivas i svensk rätt minskar riksdagens deltagande i processen ytterligare.

Hantering av lagstiftning på hemmaplan är därmed bara en mindre del av arbetet. I formell mening är det fortfarande riksdagen som lagstiftar (formellt behöver riksdagen besluta om de propositioner regeringen lägger fram för att införliva EU-direktiv), men i praktiken är denna uppgift alltmer osjälvständig, kanske till och med administrativ. Krasst uttryckt kan man säga att ”riksdagen får mindre möjligheter att påverka de lagar som den formellt beslutar om” (Lambertz 2000, 243).

Jämfört med den typ av påverkansmöjligheter som kollegorna i kulturutskottet säger sig ha är riksdagens roll i jordbruksfrågorna därmed principiellt annorlunda. Härmed inte sagt att riksdagen saknar uppgifter på jordbruksområdet. Enligt Liljeqvists (2018) undersökning är ledamöterna i miljö- och jordbruksutskottet väl medvetna om den särskilda situation de befinner sig i. Till skillnad från partiernas ovilja att i sina valmanifest erkänna EU:s roll över den förda jordbrukspolitiken ser vi en annan utveckling på individnivå. De enskilda ledamöterna har nämligen aktivt anpassat sig till den nya verkligheten och beskriver sin roll i policyprocessen som *indirekt* och *långsiktig* snarare än direkt, vilket kollegorna i kulturutskottet gör. Vidare är ledamöterna duktiga på att informera sig om vad som händer på EU-nivå och är noggranna med att knyta regeringen till ett tydligt mandat inför rådsförhandlingarna. Riksdagen kan också trycka på att regeringen ska ”lyfta frågor” i Bryssel, vilket är ett sätt att indirekt initiera en policyförändring. Vidare vittnar ledamöterna i miljö- och jordbruksutskottet om att deras arbete i stor utsträckning handlar om *kontroll* av lagstiftningsprocessen: dels kontroll av regeringens agerande på EU-nivå, dels kontroll av de utkast till lagstiftningsakter som kommer från kommissionen. Vad gäller det tidigare visar Liljeqvists (2018) undersökning att kontrollen av regeringen inte är en uppgift för bara oppositionspartierna utan någonting som partierna gör brett över partigränserna.

Sedan Lissabonfördraget har de nationella parlamenten till uppgift att kontrollera att kommissionens utkast till lagstiftningsakter är förenliga med subsidiaritetsprincipen (artikel 5.3 i fördraget om Europeiska unionen och protokoll nr 2

om tillämpning av subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna, nedan protokoll nr 2). Utan att närmare gå in på principens syfte bör det noteras att riksdagens subsidiaritetsprövning är mycket ambitiös i förhållande till prövningen i nästan alla andra nationella parlament. Det beror på att *samtliga* rättsakter som faller inom mekanismen för protokoll nr 2 underställs riksdagens subsidiaritetsprövning. Flertalet andra parlament granskar endast ett begränsat urval av alla de utkast till lagstiftningsakter som kommissionen lägger fram (se exempelvis Kiiver 2012; Granat 2014 för jämförande studier). Bland annat av denna anledning skickar riksdagen år efter år högst antal motiverade yttranden till EU:s institutioner.⁵

Utän att närmare kommentera riksdagens tolkning av protokoll nr 2 menar vi att det ambitiösa genomförandet av subsidiaritetsprövningen spär på förskjutningen av riksdagens roll från att själv skapa och utforma policy till att istället kontrollera en lagstiftningsprocess på den europeiska nivån. Detta påverkar också de politiska partiernas förutsättningar. Vi kan identifiera åtminstone två viktiga förändringar:

1. Subsidiaritetsprövningen har mycket lite fäste bland väljarna. Subsidiaritetsprincipen handlar till sin natur om fördelning av kompetens och inte om innehållsmässiga vägval i centrala frågor (se till exempel Kiiver 2012; Fabbrini och Granat 2013; Strelkov 2015).
2. Det finns risk för att subsidiaritetsprövningen ytterligare främjar konsensus mellan partierna i stället för att utmejsla olika alternativ framåt. Istället för att formulera politiska alternativ får riksdagen till uppgift att granska det finstilla i politiska förslag och tvingas ta ställning till dem i lagtekniska termer.

Dessa två förändringar stjälp snarare än hjälper förekomsten av aktiv nationell diskussion kring olika viktiga vägval i EU-politiken. Således blir slutsatsen att det som ofta beskrivs som ett starkt verktyg för demokratisk kontroll istället kan urholka en viktig demokratisk dynamik.

Till skillnad från de problem vi identifierat i avsnitten ovan är detta emellertid relativt lätt att om inte åtgärda så i alla fall mildra. Om subsidiaritetsgranskningen skulle ske efter *politiskt* behov, och inte per *administrativ* automatik, skulle det främja protokoll nr 2 som ett demokratiskt verktyg. Det

⁵ Se till exempel kommissionens årliga rapport av tillämpningen av subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna för året 2016 (Europeiska kommissionen 2017). I riksdagen är det också miljö- och jordbruksutskottet som under perioden december 2009 till och med december 2016 sammanlagt prövat högst antal utkast till lagstiftningsakter, 125 stycken. Under samma period prövade kulturutskottet sju utkast till lagstiftningsakter (Riksdagen 2017).

torde vara tämligen enkelt att finna andra former för en subsidiaritetsprövning där kraften fokuseras på förslag av mer politisk natur och där det finns förutsättningar att vinna gehör också bland andra nationella parlament.

6 EU-frågor inom de politiska partierna

Slutligen tittar vi närmare på den interna partiarenan, det vill säga vilka förändringar EU har fört med sig vad gäller partiorganisationen. Partier har historiskt sett (åtminstone i Sverige) haft rollen att hålla ihop landet som politiskt system, bland annat genom att legitimera politiska ståndpunkter på olika nivåer. Den interna debatten i partierna har därför utgjort en väsentlig del i processen att förankra politiskt beslutsfattande i bredare lager än enbart inom partierna.

Så här långt har vi kunnat dra slutsatsen att svenska partier inte är alltför aktiva på den offentliga arenan när det gäller EU-frågor – de begränsar sig i hög utsträckning till att kontrollera regeringen, snarare än att vara aktiva i policyprocessen på den parlamentariska arenan. Mot denna bakgrund kan den interna partiarenan ändå fungera som en viktig kanal för medborgligt inflytande. Wonka och Rittberger (2014) visar i en studie av tyska nationella parlamentariker att de företrädesvis använder de interna partikanalerna för att få tillgång till information kring EU-politiken. Slutsatsen är att parlamentarikerna agerar inom partikanalen och inte utifrån vilken politikområde man ansvarar för. Således tar parlamentarikern hellre kontakt med en person inom samma parti som inte är ansvarig för samma politikområde, än med en parlamentariker från oppositionen som håller på med samma politikområde. Detta är ett uttryck för en politisering av denna relation som på många sätt skulle kunna vara fruktbar för en vidare politisering av EU-politiken generellt. Frågan är då om detta också gäller i Sverige? Här har vi betydligt färre aktuella empiriska studier att bygga våra slutsatser på, men mycket talar för att situationen är ganska annorlunda jämfört med den tyska.

En viktig länk skulle kunna vara mellan Europaparlamentariker och svenska riksdagsledamöter. Inte minst skulle det kunna vara av värde om partirepresentanter intar samma ståndpunkt i frågor när de behandlas i Bryssel som när de behandlas i Stockholm. Likaså skulle det vara av värde om de olika grupperna av parlamentariker lärde sig att nyttja varandras kompetens. En rad studier pekar dock på att partierna har mycket svårt att koordinera sitt arbete när det gäller frågor som behandlas på både nationell nivå och EU-nivå. Studier som genomfördes kring millennieskiftet, alltså några år efter att Sverige blev medlemmar i EU, visar att partier försökte upprätta system för att underlätta kontakten mellan nivåerna (Blomgren 2003; Brothén 1999). Till exempel

inkluderades Europaparlamentariker i de nationella partistyrelserna och ibland i de exekutiva organen. Man arrangerade också gemensamma möten mellan de olika parlamentsgrupperna. I något fall försökte partier få mer kontinuerlig koordinering genom arbetsgrupper. Efter omkring 10 till 15 års medlemskap finns det visserligen spår av dessa försök, men det har varit mycket svårt att upprätthålla dessa kanaler i praktiken (Aylott, Blomgren och Bergman 2013; Tallberg et al. 2010). Det är i huvudsak assistenter och partitjänstemän som upprätthåller relationen, snarare än parlamentarikerna.

En annan potentiellt viktig skillnad skulle kunna råda mellan partier i regering och partier i opposition med avseende på hur de arbetar med EU-frågor. Det finns studier från andra länder som pekar på att nationella parlamentariker inom oppositionen använder Europaparlamentarikerna mer aktivt som en strategi att påverka EU-politik – om deras möjligheter att påverka regeringen på hemmaplan är små (Finke och Dannwolf 2013). Likaså pekar studier på att Europaparlamentariker från nationella oppositionspartier agerar annorlunda än regeringspartiernas företrädare (Proksch och Slapin 2011). De studier som tittat på de svenska partierna kan emellertid hittills inte identifiera dessa kopplingar. Vi har dock som redan påpekats svagt empiriskt stöd och kan inte argumentera för vare sig det ena eller andra. Här finns det således ett tydligt utrymme för vidare forskning. Givet hur det framstår i andra länder är partikopplingen mycket viktig och om den visar sig saknas i de svenska partierna är det ytterligare en försvagning i fråga om delegering och ansvarsutkrävande i vårt nuvarande system.

Bristen på koordinering mellan de interna partinivåerna betyder dock inte att den nationella nivån helt saknar kontroll över Europaparlamentets ledamöter. I första hand sker denna kontroll i samband med val. I samtliga partier är systemet för att utse kandidater till Europaparlamentet centraliserat i jämförelse med andra val i Sverige (Blomgren 2009). Det faller sig naturligt då hela landet är en valkrets. Dessutom har flera partier ett system där kandidaterna får skriva kontrakt med partierna om de ska kunna ställa upp i val, även om deras politiska betydelse inte ska överdrivas. Såttillvida finns vissa rudimentära former av kontroll över EU-politikerna, men de innebär knappast att nivåerna inom partierna blir påtagligt sammanlänkade i det vardagliga arbetet. Slutsatsen är således, baserat på förhållandevis svagt empiriskt material, att nivåerna snarare separerats ytterligare än tvärtom under den tid som Sverige varit medlemmar i EU (Aylott, Blomgren och Bergman 2013, 183).

Hur kan det då komma sig att det verkar vara skillnad mellan hur det fungerar i Tyskland och i Sverige? Ett generellt pro-

blem vad gäller den bristande kontakten mellan nivåerna är bland annat att dagordningen ser olika ut beroende på nivå. När en fråga är aktuell i Bryssel har den ännu inte landat i Stockholm. Detta förhållande gäller såväl Sverige som Tyskland. En väsentlig skillnad mellan länderna är dock antalet ledamöter i Europaparlamentet. De svenska ledamöterna är förhållandevis få, vilket innebär att en mer avancerad koordinering kostar mer än den smakar. De flesta partier har ett fåtal parlamentariker i Bryssel och de arbetar med sina frågor, som kanske inte är desamma som för stunden är aktuella i Stockholm. I åtminstone de stora tyska partierna har man så pass många Europaparlamentariker som det finns politikområden, vilket innebär att koordineringen anses mer värdefull. Det talar alltså för att storleken har betydelse i detta avseende. Mer djuplodande empiriska jämförande studier skulle dock krävas för att kunna verifiera en sådan hypotes.

7 Sammanfattning och slutsatser

I denna analys har vi ställt oss frågan: *I vilken utsträckning förmår politiska partier utgöra den för demokratin fundamentala länken mellan medborgare och politiska makthavare när det gäller frågor som beslutas på EU-nivå?* I vårt försök att besvara denna fråga har vi fokuserat på de svenska riksdagspartiernas förmåga att länka väljare och den förda EU-politiken på tre olika arenor: 1) den offentliga arenan, 2) den parlamentariska arenan och 3) den interna partiarenan. I detta avsnitt sammanfattar vi våra samlade resultat och pekar ut vägar för att förbättra situationen.

Analysen ger tre generella resultat.

- För det första har EU onekligen en mycket ojämn eller "asymmetrisk" effekt över politikområden. Vissa politikområden blir alltmer EU-styrda, medan andra förblir så kallade nationella frågor. Dessutom blir skillnaderna mellan politikområden allt större över tid, vilket också gäller de nationella lagstiftarnas roll. Vårt datamaterial visar att EU:s påverkan på svensk lagstiftning har ökat särskilt kraftigt inom vissa områden (till exempel jordbruk och miljö), medan andra områden har förblivit relativt "skyddade" från harmonisering (till exempel utbildning och kultur).
- För det andra gör sig denna asymmetriska utveckling gällande inte endast mellan politikområden utan även mellan lagstiftning och den politiska debatten. I sina valmanifest gör sig partierna inte mycket besvär med att tydliggöra EU:s påverkan över svensk politik, inte ens i de frågor som är nästintill exklusivt styrda av EU, såsom fiskeri- eller jordbrukspolitiken. Vår analys visar att sedan 1994 har partierna i stort sett slutat att tala om EU i sina valmanifest. Och i de fall svenska partier faktiskt talar om EU handlar det allt som oftast om konstitutionella aspek-

ter på EU som sådant snarare än om sakpolitiska frågor. Riksdagspartiernas förmåga att på den offentliga arenan länka väljare till den förda politiken är således tämligen nedslående.

- För det tredje visar vår analys att problemet ligger på partinivå snarare än på individnivå. Ledamöter i riksdagen är mycket väl medvetna om EU:s inflytande över vissa politikområden, såsom jordbruksfrågorna, och de har aktivt anpassat sig till de nya förutsättningar som denna utveckling innebär. I andra frågor lyser EU med sin frånvaro, och i sådana utskott vittnar ledamöterna om en helt annorlunda rollförståelse, inte bara för sig själva utan även för riksdagen som sådan. Går vi vidare till den interna partiarenan problematiseras bilden ytterligare. Vår analys pekar å ena sidan på att enskilda partimedlemmar är väl medvetna om den nya verklighet som EU:s ökade inflytande över politiken innebär, å andra sidan att de är förhållandevis inaktiva när det gäller att koordinera arbetet mellan den nationella och den europeiska nivån.

Den övergripande slutsatsen är därmed att partierna brister i sin grundläggande uppgift att säkerställa medborgerlig insyn i och inflytande över politiken på EU-nivå. Detta är problematiskt då representativ demokrati är beroende av att partikanalen avhjälpes problem i delegering och ansvarsutkrävande när det gäller både nationell politik och EU-politik. Vi började denna analys med att referera till en diskussion kring partiernas förmåga och vilja att representera olika politiska motpolar och därmed utgöra effektiva aktörer i den politiska debatten, i synnerhet kring EU. Vår analys säger ingenting om huruvida den ena eller andra ståndpunkten i denna debatt är mer eller mindre korrekt, men det vi kan säga är att partierna inte förmår lyfta fram olika politiska ståndpunkter i EU-frågor så att allmänheten har en rimlig förmåga att välja mellan det ena eller det andra. Till partiernas försvar kan vi dock anföra en rad argument:

- För det första utgör EU en annan politisk arena som kräver sin särskilda ordning, och det kan inte nationella partier ta ansvar för. Vi begär ju knappast att alla partier på lokal nivå ska ta ansvar för det som händer på nationell nivå. Varje nivå kräver sina egna instrument för att legitimera politiskt beslutsfattande, och även om nationella partier kan utgöra en viktig kanal för att underhålla en sådan legitimitet, så kan de inte ersätta en direkt länk till EU-nivån.
- För det andra kan det inte ställas orimliga krav på de politiska partierna. EU:s lagstiftningsprocess är en komplex och ofta oförutsägbar förhandlingsapparat, och partier vill ogärna göra några utfästelser kring frågor som de inte har kontroll över.

Även om detta är rimliga invändningar löser de inte det demokratiska dilemmat. Visst kräver varje politisk nivå självständiga instrument för legitimitet. I det här fallet skulle de europeiska partisammanslutningarna kunna utgöra en sådan direkt länk. Problemet är att dessa i sin tur bygger på de nationella partierna, och i sin nuvarande form utgör de knappast en självständig kanal till medborgarna. Och visst är det avgörande för en fungerande representativ demokrati att förtroendevalda förmår göra utfästelser till väljarna. Men frågan är om EU-samarbetet verkligen är så unikt med avseende på oförutsägbarhet? De allra flesta frågor är svåra att förutse, till exempel finansmarknaden eller flyktingmottagandet, men det hindrar inte partier från att ta debatten och erbjuda någon form av alternativ om hur dessa frågor ska hanteras. Problemet med EU är snarare att det är obekvämt för partier att debattera och föreslå rimliga åtgärder i frågor som beslutas bortom den nationella arenan, eftersom det först skulle kräva att partier synliggör vad de kan och inte kan göra.

Om debatten kring olika strategier i EU-politiken är det vi vill åstadkomma bör partierna tydligare lansera sina olika

ståndpunkter inför allmänheten. Mekanismer som gynnar konsensusskapande bör få minskad betydelse och riksdagens roll som arena för offentlig debatt bör förstärkas. Institutionella reformer för att underlätta en sådan process skulle kunna vara att ytterligare stärka personvalsinslagen i valet till Europaparlamentet. Idag är det mer eller mindre de nationella partierna som driver frågor inför valet till Europaparlamentet, och frågorna handlar oftare om den svenska inhemska arenan än om EU-arenan. Möjligen skulle ett ökat personvalsinslag luckra upp detta mönster och skapa en annan dynamik.

En mer radikal strategi skulle vara att överge tanken på att regeringens agerande ska förankras i riksdagen via EU-nämnden. Istället skulle oppositionen kunna agera för att öppet kritisera regeringens agerande och presentera alternativ. En sådan åtgärd skulle dock ha ett pris, eftersom riksdagens möjlighet till inflytande skulle hämmas på kort sikt. Däremot skulle det kunna ge förutsättningen för en demokratisk och politiskt väl underbyggd debatt kring EU-politik på lång sikt.

Referenser

- Aylott, Nicholas, Magnus Blomgren och Torbjörn Bergman. 2013. *Parties in multi-level polities: the Nordic countries compared*. Basingstoke: Palgrave.
- Blomgren, Magnus. 2003. *Cross-pressure and political representation in Europe: a comparative study of MEPs and the intra party arena*. Umeå: Umeå University.
- . 2009. "The Swedish case". I: Directorate General for Internal Policies (red.). *The selection of candidates for the European Parliament by national parties and the impact of European political parties*. European Parliament: Brussels.
- Brothén, Martin. 1999. "Parlamentariker emellan – Om kontakter mellan svenska riksdagsledamöter och EU-parlamentariker". *Statsvetenskaplig tidskrift* 102 (4):378–395.
- Europeiska kommissionen. 2017. COM(2017) 600 final. Rapport från kommissionen. Årsrapport 2016: Om subsidiaritet och proportionalitet. <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/EN/COM-2017-600-F1-EN-MAIN-PART-1.PDF>
- Fabbrini, Federico och Katarzyna Granat. 2013. "Yellow card, but no foul: the role of the national parliaments under the subsidiarity protocol and the commission proposal for an EU regulation on the right to strike". *Common Market Law Review* 50 (1):115–143.
- Finke, Daniel och Tanja Dannwolf. 2013. "Domestic scrutiny of European Union politics: between whistle blowing and opposition control". *European Journal of Political Research* 52 (6):715–746.
- Granat, Katarzyna. 2014. *National parliaments and the policing of the subsidiarity principle*. Florens: European University Institute.
- Grande, Edgar och Swen Hutter. 2016. "Is the giant still asleep? The politicisation of Europe in the national arena". I: Hutter, Swen, Edgar Grande och Hanspeter Kriesi (red.). *Politicising Europe – Integration and Mass Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hegeland, Hans. 2006. *Nationell EU-parlamentarism. Riksdagens arbete med EU-frågorna*. Stockholm: Santérus förlag.
- Hellström, Johan och Magnus Blomgren. 2016. "Party debate over Europe in national election campaigns: Electoral disunity and party cohesion". *European Journal of Political Research* 55 (2):265–282.
- Kardasheva, Raya. 2013. "Package deals in EU legislative politics". *American Journal of Political Science* 57 (4):858–874.
- Karlsson, Christer, Moa Mårtensson och Thomas Persson. 2018. *Hur mycket opposition finns det i svensk EU-politik?* Stockholm: Sieps 2018:5epa. <http://www.sieps.se/publikationer/2018/hur-mycket-opposition-finns-det-i-svensk-eu-politik/>.
- Kiiver, Philipp. 2012. *The early warning system for the principle of subsidiarity: constitutional theory and empirical reality*. London: Routledge.
- Lambertz, Göran. 2000. "Lagstiftningsprocessen i en internationaliserad värld – Problem och möjligheter". *Svensk Juristtidning*. Häfte 3:236–249.
- Liljeqvist, Nina. 2018. *The asymmetric impact of Europe on national parliaments. The Swedish case*. Florens: European University Institute.
- Loxbo, Karl. 2014. "Europeisering och kartellisering av nationella partisystem? – Förändrade konfliktlinjer mellan partierna i riksdagens EU-nämnd mellan 1995 och 2012". *Statsvetenskaplig tidskrift* 116 (1):123–147.
- Loxbo, Karl och Mats Sjölin. 2017. "Parliamentary Opposition on the Wane? The Case of Sweden, 1970–2014". *Government and Opposition* 52 (4):587–613.
- Mair, Peter. 2006. "Political Parties and Party Systems". I: Graziano, Paolo och Maarten P. Vink (red.). *Europeanization: New research agendas*. Basingstoke: Palgrave.
- . 2013. *Ruling the Void: The Hollowing of Western Democracy*. London: Verso.
- Proksch, Sven-Oliver och Jonathan B. Slapin. 2011. "Parliamentary questions and oversight in the European Union". *European Journal of Political Research* 50 (1):53–79.
- Riksdagen. 2017. Konstitutionsutskottets betänkande 2017/18:KU5 – Uppföljning av riksdagens tillämpning av subsidiaritetsprincipen.
- Strelkov, Alexander. 2015. "Who controls national EU scrutiny? Parliamentary party groups, committees and administrations". *West European Politics* 38 (2):355–374.
- Strömvik, Maria. 2016. "EU på hemmaplan". *SOU 2016:10*. Stockholm: Wolters Kluwer Sverige AB.
- Tallberg, Jonas, Nicholas Aylott, Carl Fredrik Bergström, Åsa Casula Vifell och Joakim Palme. 2010. *Europeiseringen av Sverige*. Demokratirådets rapport. Stockholm: SNS Förlag.
- Wonka, Arndt och Berthold Rittberger. 2014. "The ties that bind? Intra-party information exchanges of German MPs in EU multi-level politics". *West European Politics* 37 (3):624–643.

Europapolitiska analyser

2018

2018:8epa

Riksdagspartierna och EU: en svag demokratisk länk

Författare: Nina Liljeqvist och Magnus Blomgren

2018:7epa

From Pro-European Alliance to Eurosceptic Protest Group? The case of the Visegrad Group

Författare: Zsuzsanna Végh

2018:6epa

Ska riksdagen ha en mer aktiv dialog med EU:s institutioner?

Författare: Jörgen Hettne

2018:5epa

Hur mycket opposition finns det i svensk EU-politik?

Författare: Christer Karlsson, Moa Mårtensson och Thomas Persson

2018:4epa

EU:s budget: historia och framtid

Författare: Jonas Eriksson

2018:3epa

National co-financing of CAP direct payments

Författare: Alan Matthews

2018:2epa

EU-frågorna i de tyska regeringförhandlingarna

Författare: Daniel Tarschys

2018:1epa

Italy and the Completion of the Euro Area

Författare: Erik Jones

2017

2017:11epa

EU och hoten mot rättsstaten

Författare: Anna Södersten

2017:10epa

Policy conditionality – a new instrument in the EU budget post-2020?

Författare: Mario Kölling

2017:9epa

The EU budget after 2020

Författare: Iain Begg

2017:8epa

With or without you? Policy impact and networks in the Council of the EU after Brexit

Författare: Narisong Huhe, Daniel Naurin and Robert Thomson

2017:7epa

Spelet om spelintäkterna – Spellicensutredningen och EU-rätten

Författare: Jörgen Hettne

2017:6epa

Spain after the June 2016 elections: What implications for the EU?

Författare: Santiago Pérez-Nievas and Irene Martín

2017:5epa

Brexit and the European Commission

Författare: Michael Leigh

2017:4epa

How is Juncker's 'last-chance Commission' faring at mid-term?

Författare: Sophia Russack

2017:3epa

Junckerplanen under debatt

Författare: Daniel Tarschys

2017:2epa

The European Commission: Less a Leader and More a Manager?

Författare: Neill Nugent och Mark Rhinard

2017:1epa

Sverige och euron efter brexit

Författare: Jonas Eriksson